

وجوب شرعی و حکومتی حجاب از دیدگاه امامین انقلاب

آرزو معمارپور^۱

چکیده

این تحقیق به بررسی وجوب شرعی و حکومتی حجاب از دیدگاه امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدّ ظله العالی) می‌پردازد. هدف اصلی مقاله، تحلیل رویکردهای دینی و حکومتی این دو شخصیت برجسته در خصوص حجاب و مسئولیت‌های حکومت اسلامی در ترویج، حمایت و اجرای آن است. اهمیت این تحقیق در تبیین نقش حجاب به‌عنوان یک تکلیف اجتماعی و حکومتی در جامعه اسلامی است و تأکید بر مسئولیت‌های حکومت اسلامی در زمینه حفظ هویت دینی و فرهنگی جامعه دارد. در این تحقیق از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده و منابع معتبر موجود از جمله سخنرانی‌ها، بیانات رسمی و آثار مکتوب امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدّ ظله العالی) برای گردآوری اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدّ ظله العالی)، حجاب را نه تنها یک واجب شرعی فردی، بلکه یک مسئولیت اجتماعی و حکومتی می‌دانند. از دیدگاه ایشان، حکومت اسلامی باید زمینه‌های دینی، فرهنگی و قانونی لازم برای ترویج و اجرای حجاب را فراهم کرده و در برابر تهدیدات فرهنگی بی‌حجابی ایستادگی کند. به‌طور کلی، حجاب از دیدگاه امامین انقلاب نه تنها یک تکلیف دینی، بلکه ابزاری برای حفظ هویت اسلامی و مقابله با تهاجم فرهنگی است.

واژگان کلیدی: حجاب، وجوب شرعی، حکم حکومتی، مبانی فقهی، مبانی اجتماعی، امامین انقلاب.

مقدمه

مسئله حجاب همواره یکی از مباحث مهم و چالش‌برانگیز در جوامع اسلامی بوده است. این حکم الهی که بر اساس نصوص قرآنی و روایات معصومین (علیهم‌السلام) واجب شمرده شده، در دوران معاصر از زوایای مختلفی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در این میان، دیدگاه‌های فقهی و اجتماعی امامین انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (قدس سره) و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدّ ظله العالی)، به دلیل نقش کلیدی آن‌ها در تأسیس و هدایت نظام جمهوری اسلامی ایران، اهمیت ویژه‌ای دارد.

۱. طلبه سطح ۲ حوزه علمیه حضرت زینب کبری سلام الله علیها ارومیه.

از منظر فقهی، حجاب به عنوان یک واجب شرعی مطرح است که ادله قرآنی و روایی متعددی بر آن دلالت دارند. فقیهان شیعه، از جمله امام خمینی (ره)، همواره بر لزوم رعایت این حکم تأکید داشته‌اند و آن را از ضروریات دین دانسته‌اند. اما علاوه بر بُعد فردی، این حکم الهی ابعاد اجتماعی نیز دارد، به گونه‌ای که رعایت آن تأثیر مستقیم بر سلامت اخلاقی جامعه و نظام ارزشی آن دارد. از سوی دیگر، در نظام جمهوری اسلامی، به عنوان حکومتی مبتنی بر شریعت، بحث از جایگاه اجتماعی و حکومتی حجاب اهمیت بیشتری می‌یابد. این پرسش مطرح می‌شود که آیا رعایت حجاب صرفاً یک تکلیف فردی است یا آنکه حکومت اسلامی نیز وظیفه‌ای در قبال ترویج و نظارت بر آن دارد؟ امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری در بیانات خود، علاوه بر تأکید بر وجوب شرعی حجاب، آن را امری مرتبط با هویت فرهنگی و اجتماعی جامعه اسلامی دانسته و بر لزوم حمایت حکومتی از آن تأکید کرده‌اند. با توجه به این مباحث، پرسش اصلی این پژوهش این است که وجوب حجاب از منظر امامین انقلاب چه مبانی فقهی و اجتماعی دارد و چه جایگاهی در نظام اسلامی ایفا می‌کند؟

با توجه به اینکه حجاب یکی از احکام مسلم اسلامی است، بررسی دقیق ادله قرآنی، روایی و فقهی آن ضروری است تا میزان قطعیت این حکم در شریعت اسلامی روشن شود. این تحقیق می‌تواند پاسخگوی شبهات و پرسش‌هایی باشد که در این زمینه مطرح می‌شود؛ زیرا حجاب تنها یک مسأله فردی نیست و با بنیان‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه ارتباط دارد، بررسی دیدگاه‌های امامین انقلاب در خصوص ابعاد اجتماعی حجاب می‌تواند به درک بهتر جایگاه آن در نظام اسلامی کمک کند.

علاوه بر آن، در فضای فکری امروز، برخی جریان‌ها سعی دارند وجوب حجاب را صرفاً به یک انتخاب شخصی تقلیل دهند. بررسی دیدگاه‌های فقهی و اجتماعی امامین انقلاب در این زمینه می‌تواند به روشن‌سازی حقیقت این مسأله و تبیین ارتباط آن با نظام اسلامی کمک کند. از آنجا که در نظام جمهوری اسلامی، قوانین بر اساس احکام شرع تدوین می‌شود، بررسی جایگاه حکومتی حجاب و نقش دولت در حمایت از این حکم الهی اهمیت ویژه‌ای دارد و فهم صحیح این مسأله می‌تواند راهگشای سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و اجتماعی باشد. همچنین یکی از راه‌های تقویت هویت اسلامی، حفظ و گسترش ارزش‌های دینی مانند حجاب است. با توجه به تأکید امامین انقلاب بر مقابله با تهاجم فرهنگی، این تحقیق می‌تواند به تحلیل نقش حجاب در حفظ استقلال فرهنگی و مقابله با الگوهای غربی کمک کند. به همین دلایل، تحقیق درباره وجوب فقهی و اجتماعی حجاب از دیدگاه امامین انقلاب، نه تنها از منظر علمی و فقهی اهمیت دارد، بلکه از لحاظ اجتماعی و فرهنگی نیز ضرورتی انکارناپذیر محسوب می‌شود.

مسئله وجوب حجاب از منظر فقهی و اجتماعی، تاکنون در آثار فقهی و پژوهش‌های اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است. بسیاری از تحقیقات پیشین به بررسی ادله قرآنی و روایی حجاب پرداخته و برخی دیگر به ابعاد

اجتماعی و فرهنگی آن اشاره کرده‌اند. همچنین، دیدگاه‌های امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری درباره حجاب در بیانات و آثار مختلف ایشان مطرح شده است، اما کمتر پژوهشی به‌طور جامع و منسجم، مبانی فقهی و اجتماعی وجوب حجاب را از دیدگاه امامین انقلاب در کنار هم بررسی کرده است.

کتاب «حجاب، عفاف و خانواده از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره)» از انتشارات موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت در سال ۱۳۹۰، موضوع حجاب و عفاف و نقش زنان و مادران در خانواده و تربیت فرزندان را از نگاه امام خمینی (ره) و در قالب تحریر سخنان ایشان از کتاب‌های مختلف مورد بررسی قرار داده است.

کتاب «عفاف و حجاب در سبک زندگی ایرانی-اسلامی» نخستین دفتر از مجموعه‌ای ۵ جلدی با عنوان «نقش و رسالت زن» است که توسط انتشارات انقلاب اسلامی منتشر شده است. از مهم‌ترین مسائل حائز اهمیت این اثر استخراج آن بخش از بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای است.

پایان نامه کارشناسی ارشد «مبانی فقهی الزام غیرمسلمانان به حجاب در حکومت اسلامی» اثر مصعب سمیع، به این نتیجه رسیده است که اجرای حجاب در مورد اهل ذمه دارای مبنای فقهی و حکم اولی و در مورد سایرین دارای حکم حکومتی از جانب حاکم جامعه اسلامی است که بواسطه رعایت مصالح جامعه اسلامی وضع گردیده است. مقاله «پژوهشی در الزام حکومتی حکم حجاب» اثر داوود مهدوی زادگان که در سال ۱۳۸۶ در شماره ۳۶ مطالعات راهبردی زنان به چاپ رسیده است. همچنین مقاله «بررسی فقهی و حقوقی حجاب شرعی با رویکردی بر آرای امام خمینی (ره)» اثر حسین نمازی فر که در سال ۱۳۸۹ در شماره ۴۹ پژوهشنامه متین به چاپ رسیده است.

نوآوری این پژوهش در بررسی جامع و تطبیقی مبانی فقهی و اجتماعی وجوب حجاب از دیدگاه امامین انقلاب اسلامی است. برخلاف پژوهش‌های پیشین که غالباً یکی از این دو بُعد را مورد بررسی قرار داده‌اند، این تحقیق با رویکردی منسجم، به تبیین ادله شرعی حجاب و نقش آن در نظام اجتماعی و فرهنگی پرداخته و جایگاه آن را در چارچوب حکومت اسلامی مورد تحلیل قرار می‌دهد. همچنین، این پژوهش با استفاده از بیانات و فتاوی امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، تصویری روشن از نگرش آن‌ها به حجاب ارائه می‌دهد و به این پرسش پاسخ می‌دهد که چگونه این واجب دینی در ساختار حکومتی اسلام معنا پیدا می‌کند.

مفهوم شناسی

بررسی معنای لغوی و اصطلاحی واژگان محوری پژوهش جهت یکسان سازی تلقی نویسنده و خواننده از واژگان ضرورت دارد تا فرایند انتقال پیام کامل گردد. بدین منظور به بررسی واژه «صبر» و «شهید» می‌پردازد.

حجاب

کلمه «حجاب» از ماده «حجب» است و در لغت به معنای ذیل است: «مانع» الحجب و الحجاب، المنع من الوصول (ممانعت از رسیدن به چیزی)،^۱ پنهان کردن،^۲ پرده و پوشش^۳ که بیشتر به معنی پرده به کار می‌رود و از آن جهت که پرده مفهوم پوشش را می‌رساند به معنی پوشش نیز به کار رفته است. البته باید دانست که هر پوششی حجاب نیست بلکه پوششی حجاب نامیده می‌شود که از طریق پشت پرده واقع شدن صورت گیرد. در معنای عرفی حجاب نیز می‌توان از معنای لغوی پوشش تبعیت کرده و گفت: از نظر عرف پوشش به این معناست که زن در معاشرت خود با مردان، بدن خود را پوشانده و به جلوه‌گری و خودنمایی نپردازد. حجاب در اصطلاح اهل عرفان عبارت است از آنچه حایل و مانع میان طالب و مطلوب باشد و آنچه مانع تجلی حقایق شود. اما در معنای فقهی، از آنجایی که در آیات و روایات مربوطه لغت حجاب به کار نرفته است آنچه نزد فقها در بحث کتاب الصلاه کتاب النکاح رواج داشته، واژه «ستر و ساتر» به معنای «پوشش و وسیله پوشش زن در مقابل نامحرمان» است. «مستورات» به معنای زنانی هستند که دارای پوشش و ستر هستند.^۴ به نظر می‌رسد بهترین واژه برای رساندن مفهوم حجاب همین واژه «ستر» باشد که هم می‌تواند پوشش در عمل و هم به معنای پوشش در ظاهر باشد و رعایت حجاب در فقه نه فقط درباره پوشش ظاهری و پوشش اندام بلکه درباره تمامی اعضا و جوارح مانند چشم و گوش ضروری دانسته شده است. اما از لحاظ حقوقی و قانونی قانونگذار در هیچ یک از متون و مواد قانونی حجاب شرعی را تعریف نکرده و علمای حقوق در بیان تعریف آن به آیات قرآن و فقه مراجعه کردند.

۱. حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات، ص ۱۰۸؛ علی اکبر قرشی، قاموس القرآن، ج ۲، ص ۱۰۴.

۲. علی اکبر قرشی، قاموس القرآن، ج ۲، ص ۱۰۴.

۳. ابن منظور، لسان العرب، ج ۲، ص ۵۱؛ حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات، ص ۱۲۱.

۴. ابن ابی جمهور احصائی، عوالی اللئالی، ج ۱، ص ۲۷۲.

الف. مبانی فقهی امامین انقلاب درباره وجوب حجاب

وجوب حجاب شرعی برای زنان از مسائلی است که تمام فقههای شیعه و اهل سنت بر آن اتفاق نظر دارند.^۱ امام خمینی در این مورد می‌نویسند: «زن باید بدن و موی خود را از مرد نامحرم بپوشاند بلکه احتیاج واجب آن است که بدن و موی خود را از پسری هم که بالغ نشده ولی خوب و بد را می‌فهمد و به حدی رسیده که مورد نظر شهوانی است، بپوشاند.»^۲ دلیل اصلی فقها بر ضرورت حجاب برای زنان نصوص صریح کتاب الهی است که به بیان مهم‌ترین آیات وارده در این باب اشاره می‌شود. یکی از مهم‌ترین مستندات فقهی در وجوب حجاب، آیات قرآن کریم است که به‌صراحت به لزوم رعایت پوشش اسلامی برای زنان مؤمن اشاره دارد.

۱. اولین آیه کلیدی در این زمینه، آیه ۳۱ سوره نور است که می‌فرماید: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ؛ و به زنان با ایمان بگو: «دیدگان خود را [از هر نامحرمی] فرو بندند و پاکدامنی ورزند و زیورهای خود را آشکار نگردانند مگر آنچه که طبعاً از آن پیداست. و باید روسری خود را بر گردن خویش [فرو] اندازند،»^۳ چشمهای خود را (از نگاه هوس‌آلود) فرو گیرند و دامن خود را حفظ نمایند: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ» و به این ترتیب «چشم چرانی» همان گونه که بر مردان حرام است بر زنان نیز حرام است و پوشاندن عورت از نگاه دیگران، چه از مرد و چه از زن برای زنان نیز همانند مردان واجب است.^۴ البته پوشاندن صورت و دست‌ها بر زن در حالت عادی واجب نیست ولی اگر در دستان و یا صورت زن زینتی باشد یا نامحرم با قصد تلذز یا ریه به صورت و دست‌های او نگاه کند بنابر احتیاط واجب است که پوشیده شود.^۵ همچنان که از مفهوم عبارات حضرت امام در مسائل ۱۸ و ۲۳ تحریرالوسیله همین نتیجه قابل استنباط است که پوشاندن صورت و دست‌ها بر زن واجب نیست مگر در شرایطی که در دستان و یا در صورت زن زینتی باشد یا نامحرم با قصد تلذز و یا ریه به دست‌های او نگاه می‌کند.^۶

۱. شهیدثانی، البهیه فی الشرح للمعه الدمشقیه، ج ۷، ص ۴۶؛ محقق حلی، المختصر النافع، ص ۴۳.

۲. امام خمینی، توضیح المسائل حضرت امام خمینی (ره)، ص ۳۸۴.

۳. سوره نور؛ آیه ۳۱.

۴. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۳، ص ۲۸۹.

۵. سیدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ص ۵۱۰.

۶. امام خمینی، تحریرالوسیله، ج ۲، ص ۶۹۹.

حکومت اسلامی نمی‌تواند بی‌تفاوت باشد. اگر امر به معروف و نهی از منکر در جامعه اجرا شود، بسیاری از مشکلات از جمله بی‌حجابی حل خواهد شد.»

بنابراین، از دیدگاه امام خمینی (ره)، حکومت اسلامی وظیفه دارد در صورت ضرورت، از ابزارهای قانونی برای جلوگیری از گسترش بی‌حجابی استفاده کند؛ اما این برخورد باید همراه با آموزش، فرهنگ‌سازی و اقدامات تربیتی باشد.

۴. دیدگاه مقام معظم رهبری درباره نقش حکومت در ترویج و حمایت از حجاب

مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدّ ظله العالی)، حجاب را یک واجب شرعی، یک مطالبه اجتماعی و یک ضرورت فرهنگی برای جامعه اسلامی می‌دانند. از دیدگاه ایشان، حکومت اسلامی وظیفه دارد زمینه رعایت حجاب را فراهم کند و از آن حمایت نماید؛ اما این حمایت باید عمده‌تاً بر بستر فرهنگ‌سازی و آگاهی‌بخشی استوار باشد و در نهایت، با استفاده از ابزارهای قانونی و مدیریتی نیز تضمین گردد.

مقام معظم رهبری معتقدند که مسئولیت حکومت اسلامی در قبال حجاب، تنها در وضع قوانین خلاصه نمی‌شود، بلکه باید بسترهای لازم را برای گرایش طبیعی مردم به حجاب فراهم کند. ایشان در این زمینه می‌فرمایند: «حجاب، ارزشی است منطبق با طبیعت انسان... ممکن است کسانی بی‌خبر و بی‌اطلاع باشند؛ بایستی اینها را با حجاب آشنا کرد. من در همین سالهای اوّل انقلاب به‌وضوح دریافتیم که بعضی از زنانی که محجّب هستند و خیلی قدر حجاب را نمیدانند، اینها اصلاً از حکم حجاب و فلسفه‌ی حجاب و فواید حجاب اطلاعی ندارند؛ یعنی با اینها کمتر صحبت شده است.»^۱ این سخن نشان می‌دهد که ایشان، فرهنگ‌سازی را مهم‌ترین وظیفه حکومت در ترویج حجاب می‌دانند و اعتقاد دارند که تحقق این هدف، نیازمند اقدامات ریشه‌ای در نظام آموزشی، رسانه‌ها و محیط‌های اجتماعی است.

رهبر معظم انقلاب حجاب را بیشتر یک مسئله فرهنگی و تربیتی می‌دانند تا یک مسئله صرفاً قانونی. از دیدگاه ایشان، اگر فرهنگ عمومی جامعه در مسیر صحیح هدایت شود، مردم به‌طور طبیعی به رعایت حجاب گرایش پیدا خواهند کرد. ایشان می‌فرمایند: «[در برخورد با مشکل بدحجابی] گفتن و تذکر دادن، خوب است. چه اشکال دارد با اخلاق خوب تذکر دهند؟ دیروز حدیثی را برای جمعی می‌خواندم که امر به معروف و ناهی از منکر باید خودش به آنچه دارد امر و نهی میکند، هم عالم باشد و هم عامل. «رفیق لمن یأمر و رفیق لمن ینهی»؛ با رفیق و مدارا امر و نهی کند. امر و نهی، یعنی دستور دادن - بکن، نکن - غیر از تمنا کردن است؛ اما همین را با

۱. بیانات مقام معظم رهبری در تاریخ؛ ۱۳۷۷/۱۲/۴.

رفق، - نه با خشونت - انجام دهد. به نظرم این‌طوری باید عمل شود.^۱ بر اساس این دیدگاه، حکومت اسلامی باید ابتدا از طریق آموزش و فرهنگ‌سازی، مردم را به رعایت حجاب تشویق کند و در صورتی که این راهکارها مؤثر واقع نشد، اقدامات قانونی و مدیریتی در مرحله بعد قرار گیرند.

یکی از محورهای مهم در بیانات مقام معظم رهبری درباره حجاب، مسئله تهاجم فرهنگی غرب و نقش حکومت اسلامی در مقابله با آن است. ایشان معتقدند که دشمنان اسلام به دنبال حذف ارزش‌های دینی و اسلامی از جوامع مسلمان هستند و ترویج بی‌حجابی، یکی از ابزارهای مهم آن‌ها برای رسیدن به این هدف است. رهبر معظم انقلاب هشدار داده و می‌فرمایند: «امروز دشمن از طرق مختلف، از جمله رسانه‌ها، فضای مجازی و شبکه‌های ماهواره‌ای، سعی دارد فرهنگ بی‌حجابی را ترویج کند. حکومت اسلامی باید هوشمندانه در برابر این تهاجم فرهنگی بایستد و اجازه ندهد که فرهنگ غربی بر جامعه اسلامی مسلط شود.» بر اساس این دیدگاه، حکومت اسلامی موظف است با سیاست‌گذاری‌های فرهنگی، رسانه‌ای و اجتماعی، از گسترش پدیده بی‌حجابی جلوگیری کند و مردم را نسبت به پیامدهای آن آگاه سازد.

هرچند رهبر معظم انقلاب تأکید دارند که راهکار اصلی در مسئله حجاب، فرهنگ‌سازی است، اما در عین حال معتقدند که حکومت اسلامی موظف است در کنار کارهای فرهنگی، قوانین لازم برای رعایت حجاب را نیز وضع و اجرا کند. ایشان در این زمینه می‌فرمایند: «حجاب یک حکم شرعی و یک مسئله‌ی قانونی است و در این زمینه باید در درجه‌ی اول، دستگاه‌های دولتی و حکومتی و مدیران آنها مراقبت کنند تا بر اساس قانون عمل شود.»^۲ بنابراین، رهبر معظم انقلاب بر این باورند که در کنار اقدامات فرهنگی، باید نظارت قانونی نیز بر مسئله حجاب وجود داشته باشد تا از عادی شدن بی‌حجابی در جامعه جلوگیری شود.

رهبر انقلاب اسلامی بر این نکته تأکید دارند که حکومت اسلامی باید در موضوع حجاب، از هرگونه افراط و تفریط پرهیز کند. ایشان در این زمینه می‌فرمایند: «آن چیزی که در اسلام لازم است و مهمتر از همه است؛ آن است که شما ذهن این دختر جوان، یا این زن جوان را - که عمده هم خانم‌های جوان هستند - با اهمیت حجاب آشنا کنید؛ یعنی به او تفهیم کنید که حجاب از لحاظ شرعی و از لحاظ منطقی این است. در ذهن او، استدلال صحیح را در مورد حجاب راسخ کنید.»^۳

بنابراین، ایشان بر روش‌های تدریجی و منطقی برای گسترش حجاب تأکید دارند و معتقدند که اجبار بدون بسترسازی فرهنگی، نتیجه معکوس خواهد داشت. استفتائات،

۱. بیانات مقام معظم رهبری در تاریخ؛ ۱۳۸۲/۲/۲۲.

۲. دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت با رهبر انقلاب؛ ۱۳۹۸/۵/۳۰.

۳. بیانات در تاریخ؛ ۱۳۷۷/۱۲/۴.

۵. نسبت میان حجاب و آزادی اجتماعی از دیدگاه امامین انقلاب

امام خمینی به این اصل تاکید داشتند که حجاب مخالف آزادی نیست بلکه اسلام با بی‌حجابی و بی‌عفتی مخالف است. ایشان در جواب خبرنگار فرانسوی که پرسیدند: برخی از رسوم اسلامی مانند حجاب اجباری رها شده است. آیا در جمهوری اسلامی از نوع اجباری خواهد شد؟ فرمودند: حجاب به معنای متداول میان ما که اسمش حجاب اسلامی است با آزادی مخالفتی ندارد. اسلام با آنچه خلاف عفت است، مخالفت دارد.^۱

ایشان در بیانی دیگر می‌فرمایند: «در خصوص زنان، اسلام هیچ گاه مخالف آزادی آنان نبوده است. بر عکس اسلام با مفهوم زن به عنوان شیء مخالفت کرده است و شرافت و حیثیت او را به وی باز داده است. زن مساوی مرد است. زن مانند مرد آزاد است که سرنوشت و فعالیتهای خود را انتخاب کند ... ما می‌خواهیم که زنان را از فساد - که آنان را تهدید می‌کند - آزاد سازیم.»^۲

مقام معظم رهبری نیز، در دیدار با جمعی از مداحان سراسر کشور فرمودند: حجاب مایه آزادی و تشخیص زن است. برخلاف تبلیغات ابلهانه و ظاهر بینانه مادی گرایان، مایه اسارت زن نیست.^۳ ایشان «عرصه کار» و «نگاه لذت جویانه» به زن را دو استفاده اساسی غرب از زن می‌دانند و قائل هستند: هدف اصلی مطرح شدن آزادی زنان در غرب، کشاندن زن‌ها از خانه به کارخانه بود تا از زنان به عنوان نیروی کار ارزان استفاده کنند.^۴

ایشان همچنین نگاه لذت جویانه را از اهداف دیگر آزادی زن در غرب، مطرح کردند و فرمودند: در این ماجرای واقعاً غم انگیز نظام سرمایه‌داری با استفاده از انواع روش‌ها زن را قانع می‌کند که منفعت و ارزش او در رفتاری است که جذابیت‌های جنسی‌اش را برای مردان کوچه و خیابان برجسته‌تر و بیشتر می‌کند و این بزرگترین ضربه به حیثیت و جایگاه زن است.^۵

ایشان با اشاره به آمار و واقعیت‌هایی که حتی مراکز رسمی کشورهای غربی اعلام می‌کند، ادعای غرب درباره دفاع از حقوق زنان را نهایت وقاحت می‌نامند و می‌فرمایند: آزادی ادعایی نظام سرمایه‌داری، عین «اسارت و اهانت» به زن از و انسان شرم می‌کند از برخی از مجراها در غرب نام ببرد. پس می‌توان گفت با توجه به مطالب فوق نه تنها حجاب مایه اسارت زن نیست بلکه موجب آزادی و آزادگی زن در برابر چشم‌های آلوده و دل‌های مریض است که زن را همچون دژ مستحکمی محافظت می‌کند.

۱. امام خمینی، صحیفه امام، ج ۳، ص ۵۴۱.

۲. امام خمینی، صحیفه امام، ج ۳، ص ۳۷۰.

۳. بیانات رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه ای، ۱۳۹۱/۲/۲۳.

۴. بیانات در دیدار اقشار مختلف بانوان، ۱۴۰۱/۱۰/۱۴.

۵. همان.

۶. همان.

نتیجه گیری

در این تحقیق، وجوب شرعی و حکومتی حجاب از دیدگاه امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدّ ظلّه العالی) بررسی شد و به‌وضوح نشان داده شد که این دو بزرگوار حجاب را نه تنها یک تکلیف فردی و دینی، بلکه یک واجب اجتماعی و حکومتی می‌دانند که باید در سطح جامعه اجرا و حمایت شود.

امام خمینی (ره) حجاب را یک فریضه اسلامی ضروری برای جامعه اسلامی دانسته و تأکید داشتند که حکومت اسلامی موظف است زمینه‌های اجرایی آن را فراهم کرده و در صورت لزوم از ابزارهای قانونی برای مقابله با بی‌حجابی استفاده کند. ایشان علاوه بر این، فرهنگ‌سازی و تربیت دینی را مقدمه‌ای برای پذیرش حجاب توسط مردم می‌دانستند و معتقد بودند که حجاب به‌عنوان یک عامل فرهنگی، موجب حفظ هویت اسلامی و مقابله با تهاجم فرهنگی غرب است.

امام خامنه‌ای (مدّ ظلّه العالی) نیز حجاب را نماد هویت اسلامی و مقاومتی در برابر تهاجم فرهنگی غرب می‌دانند و بر این باورند که حکومت اسلامی باید از طریق فرهنگ‌سازی، آموزش و برنامه‌ریزی، شرایطی را فراهم کند که مردم خود به رعایت حجاب گرایش پیدا کنند. همچنین، ایشان تأکید دارند که حکومت موظف است در صورت لزوم از ابزارهای قانونی برای اجرای حجاب و جلوگیری از گسترش بی‌حجابی استفاده کند.

در مجموع، دیدگاه امامین انقلاب در خصوص وجوب شرعی و حکومتی حجاب بر این اساس استوار است که حجاب یک واجب شرعی اجتماعی است که همگان در قبال آن مسئولند. این واجب تنها به فرد خاصی تعلق ندارد، بلکه حکومت اسلامی به‌عنوان نهاد مسئول، باید زمینه‌های دینی، فرهنگی و قانونی را برای ترویج و حفظ حجاب فراهم کند. همچنین، حجاب به‌عنوان یکی از ارکان هویت اسلامی، به‌واسطه تأثیرات فرهنگی و اجتماعی آن در جامعه، می‌تواند به‌عنوان ابزار دفاعی در برابر هجوم فرهنگی بیگانگان و تهدیدات هویتی عمل کند.

بدین ترتیب، از دیدگاه امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدّ ظلّه العالی)، حجاب یک واجب فردی، اجتماعی و حکومتی است که حکومت اسلامی موظف به ترویج، حمایت و اجرای آن است تا از طریق حفظ این ارزش دینی، جامعه اسلامی در برابر تهدیدات فرهنگی و اجتماعی محافظت گردد.

فهرست منابع

قرآن کریم

کتب فارسی

۱. اکبری، محمدرضا، تحلیلی نو و عملی از حجاب در عصر حاضر، اصفهان، پیام عترت، ۱۳۷۷ش.
۲. انصاریان، حسین، تفسیر حکیم، قم، دارالعرفان، ۱۴۰۶ق.
۳. خامنه‌ای، علی، اجوبه‌الاستفتائات، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، نشر فقه روز، ۱۳۹۲ش.
۴. خمینی، روح الله، استفتائات، قم، دفتر انتشارات اسلامی، وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۶ش.
۵. خمینی، روح الله، تحریرالوسیله، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۹ش.
۶. خمینی، روح الله، توضیح المسائل حضرت امام خمینی (ره)، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۱ش.
۷. خمینی، روح الله، صحیفه تور، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۰ش. ج ۳، ۵، ۶، ۱۹.
۸. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴ش.

کتب عربی

۹. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، قم، نشر اد الح.زه، ۱۴۰۵ق.
۱۰. احصائی، ابن ابی جمهور، عوالی اللثالی، قم، مطبعة سیدالشهداء، ۱۴۰۳ق.
۱۱. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غرائب القرآن، قم، نشر اکتاب، ۱۴۰۴ق.
۱۲. شهیدثانی، زین الدین بن علی جبعی عاملی، البهیة فی الشرح للমেة الدمشقیه، قم، انتشارات داوری، ۱۴۱۰ق.
۱۳. طباطبایی یزدی، سیدکاظم، العروه الوثقی، قم، موسسه نشر اسلامی، ۱۴۲۳ق.
۱۴. طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۷ق.
۱۵. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، تهران، مکتبه الاسلامیه، ۱۳۸۳ش.
۱۶. قاسمی، محمدجمال الدین، محاسن التاویل، بیروت، دارالفکر، ۱۳۹۸ش.
۱۷. قرشی، علی اکبر، قاموس القرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۱ش.
۱۸. محقق حلی، المختصر النافع (فی الفقه الامامیه)، تهران: نشر الهام، ۱۳۷۷ش.

سخنرانی‌ها

۱۹. بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی، ۱۳۷۷/۱۲/۴.
۲۰. بیانات در دیدار مداحان اهل بیت علیهم السلام؛ ۱۳۹۶/۱۲/۱۷.
۲۱. بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور؛ ۱۴۰۱/۵/۵.
۲۲. بیانات مقام معظم رهبری در تاریخ؛ ۱۳۸۶/۱۰/۱۹.
۲۳. بیانات در دیدار شورای مرکزی جمعیت زنان جمهوری اسلامی با رهبر انقلاب؛ ۱۳۷۱/۲/۲۲.
۲۴. بیانات در ارتباط تصویری با مداحان؛ ۱۳۹۹/۴/۱۱/۱۵.
۲۵. بیانات رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۲/۲۳.
۲۶. بیانات در دیدار اقشار مختلف بانوان، ۱۴۰۱/۱۰/۱۴.
۲۷. بیانات مقام معظم رهبری در تاریخ؛ ۱۳۸۲/۲/۲۲.
۲۸. دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت با رهبر انقلاب؛ ۱۳۹۸/۵/۳۰.